

ЎЗБЕКИСТОННИНГ ХАЛҚАРО ЛОГИСТИКА РЕЙТИНГЛАРИДАГИ ЎРНИНИ МУСТАҲКАМЛАШ ЙЎЛЛАРИ

Ярашова Васи́ла Камаловна

Тошкент давлат иқтисодийет университети DSc, доцент.

v.yarashova@polito.uz <https://orcid.org/0000-0003-1386-8282>

DOI: https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss4/a46

Аннотация

Мақола халқаро рейтингларни ва, хусусан, логистикани самарадорлиги индексини (LPI) кўриб чиқади. Рейтинг етакчиларининг ўрни, шунингдек, Ўзбекистоннинг ушбу рейтингдаги логистик кўрсаткичларининг динамикаси кўриб чиқилади. Индексларни ҳисоблаш усулида ижобий жиҳатлар ва камчиликлар қайд этилади. Ўзбекистонда транспорт логистикасини ривожлантириш ва унинг рейтингдаги ўрнини яхшилаш бўйича тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: транспорт ва логистика тизими, халқаро рейтинглар, логистика самарадорлиги индекси, индексларни баҳолаш методикаси, божхона расмийлаштируви, транспорт инфратузилмаси, логистика хизматлари сифати.

ПУТИ УКРЕПЛЕНИЯ ПОЗИЦИЙ УЗБЕКИСТАНА В МЕЖДУНАРОДНЫХ РЕЙТИНГАХ ЛОГИСТИКИ

Ярашова Васи́ла Камаловна

Ташкентский государственный экономический университети DSc, доцент.

Аннотация

В статье проводится обзор международных рейтингов и, в частности, индекса эффективности логистики LPI. Рассмотрено место лидеров рейтинга, а также динамика эффективности логистики Узбекистана в данном рейтинге. Отмечены положительные стороны и недочеты в методике расчета индексов. Даны рекомендации по развитию в Узбекистане транспортной логистики и повышению его места в указанном рейтинге.

Ключевые слова: транспортно-логистическая система, международные рейтинги, индекс эффективности логистики, методика оценки индекса, таможенное оформление, транспортная инфраструктура, качество логистических услуг.

WAYS TO STRENGTHEN UZBEKISTAN'S POSITION IN THE INTERNATIONAL LOGISTICS RANKINGS

Yarashova Vasila Kamalovna

Tashkent State University of Economics DSc, dosent.

Abstract

The article reviews international ratings and, in particular, the LPI logistics performance index. The place of the rating leaders, as well as the dynamics of Uzbekistan's performance of logistics in this rating, is considered. Positive aspects and shortcomings in the method of calculating indices are noted. Recommendations are given to improve Uzbekistan's position in the rating.

Keywords: transport and logistics system, international ratings, Logistics Performance Index, index evaluation methodology, customs clearance, transport infrastructure, quality of logistics services.

Кириш

Минтақавий савдони чекловчи объектив омиллар (халқаро денгиз алоқаларига кириш имконияти йўқлиги, товарлар баҳосидаги транспорт харажатларининг каттагина улуши, юқори қўшимча қийматга эга чекланган тайёр маҳсулот қатори) Марказий Осиё давлатлари транспорт инфратузилмаси ва логистикани ривожлантиришга катта эътибор беради. Вилоятларда кўплаб маҳаллий эркин иқтисодий зоналар ва махсус индустриал иқтисодий зоналар фаол ривожланмоқда. Улар, шубҳасиз, транспорт хизматларига бўлган талабни оширадиган минтақавий савдога сезиларли суръат бахш этади. Ўзбекистон Президенти Ш. Мирзиёев БМТ Бош Ассамблеясининг 75-сессиясидаги нутқида муҳим стратегик вазифа – минтақамизнинг глобал иқтисодий, транспорт ва транзит йўлакларига чуқур интеграциялашувини таъминлаш Марказий Осиёнинг барча давлатлари олдида турганини таъкидлади [1]. Шу муносабат билан у БМТ шафелигида транспорт-коммуникация алоқасини ривожлантириш минтақавий Марказини тузишни таклиф қилди.

Европа логистика Ассоциациясининг маълумотларига кўра, логистика ишланмаларидан фойдаланиш товар ишлаб чиқариш вақтини 25% га қисқартиради, ишлаб чиқариш харажатларини 30% га камайтиради ва захиралар ҳажмини 30 дан 70% гача камайтиради [2]. Бу борада мамлакатимиз логистика тизимининг ривожланиши маҳаллий ишлаб чиқарувчиларнинг рақобатбардошлигини оширишда муҳим омил бўлмоқда.

Мавзуга оид адабиётларнинг танқидий таҳлили

Логистика кўрсаткичлари экологик барқарорликка олиб келадиган яшил таъминот занжирини бошқаришда муҳим рол ўйнайди. Ж.Лиу ва б. ўз тадқиқотида 42 Осиё мамлакатларидан 2007 - 2016 йилларда олинган маълумотлардан фойдаланган ҳолда логистика ишлаши ва атроф-муҳитнинг бузилиши ўртасидаги алоқани таҳлил қилишган. Тизимнинг умумлаштирилган усули момент регрессия модели Осиё мамлакатлари ва Осиёнинг тўртта кичик минтақалари маълумотларини ўрганиш учун ишлатилган. Ҳисоб-китоблар шуни кўрсатадики, логистика кўрсаткичлари экологик таназзул билан сезиларли даражада боғлиқ. Логистика бўйича халқаро индекси (LPI) CO₂ эмиссиясини сезиларли даражада камайтиради, логистиканинг ўз вақтида бажарилиши эса Осиё мамлакатларида CO₂ эмиссиясини сезиларли даражада кучайтиради. LPIдаги кузатуви, хизматлар сифати ва малакаси, инфратузилма сифати ва божхона самарадорлиги каби бошқа кичик тоифалар ҳам Осиёнинг турли суб-минтақаларида атроф-муҳитга сезиларли таъсир кўрсатади. Саноатлаштириш ва урбанизация Осиё мамлакатларида CO₂ чиқиндиларини кўпайтиради, савдо очиқлиги эса CO₂ чиқиндиларини камайтиради. Натижалар Осиё мамлакатларида экологик барқарорлик ва яшил таъминот занжирини бошқариш бўйича устуворликларни таъкидлайдиган логистика кўрсаткичлари ва атроф-муҳит ўртасидаги муҳим боғлиқликни кўрсатади [3].

Турк тадқиқотчилари (Гёчер ва б.) мамлакат логистика сиёсатини ишлаб чиқиш учун LPI баллари ва бошқа тегишли статистик маълумотлар ўртасидаги муносабатларни ўрганишди. Ушбу мамлакатлар рақобатдош мамлакатлар, хусусан ривожланаётган иқтисодиётларнинг иш фаолиятини яхшилаш учун еталон сифатида

ишлатилиши мумкин. Ушбу тадқиқотнинг мақсади муайян мамлакатларнинг LPI баллини яхшилаш учун логистика сиёсатини тавсия этиш учун услубий асосни ишлаб чиқишдир. Тадқиқот ноаниқ ишбилармонлик муҳотида стратегик тавсияларни ишлаб чиқиш учун сифатли ва миқдорий усулларни амалга оширган. Ушбу илмий иш иккита асосий босқичдан иборат: (1) мамлакатларнинг логистика стратегиясини ва уларнинг LPI баллига таъсирини таҳлил қилиш ва (2) кўриб чиқиладиган муайян мамлакатларнинг LPI баллини яхшилаш бўйича сиёсий тавсиялар бериш. Муаллифлар Туркия учун стратегик тавсиялар бериш учун ишлаб чиқилган асосни амалга оширган. [4].

Б.Серги ва б. Глобал рақобатбардошлик индексининг (GCI) стратегик таркибий қисмларни логистика ишлаш индексига (LPI) таъсирини таҳлил қилган. Гипотеза сифатида LPI ва GCI -да танланган омиллар ўртасида учта кластерга бирлаштирилган муносабатлар мавжуд деб тахмин қилинади: инфратузилма, инсон омили ва муассасалар. Мақсад ушбу гуруҳларнинг қайси бири LPIга энг катта таъсир кўрсатишини ўрганиш-дунё минтақалари ёки мамлакатлар иқтисодиёти ривожланишининг кенг шароитида логистика масалаларини ўрганадиган интерактив қиёсий таҳлил воситаси. Шу мақсадда LPI ўзгарувчан компонент сифатида ишлатилган, чизиқли регрессия модели эса баъзи GCI компонентларининг таъсирини ўлчаган. Тадқиқот ANOVA усули ёрдамида Африка, Осиё ва Европа Иттифоқи учун ўтказилди. Мақолада учта кластер юқори самарадорлик билан боғлиқ деган хулосага келишган [5].

Андрианова М. В. 2007 йилдан 2016 йилгача бўлган даврда интеграл логистика самарадорлиги индексининг (LPI International) айрим кўрсаткичлари бўйича Россия логистика тизимининг ҳисоб-китобларидаги ўзгаришлар динамикасини етакчи мамлакатларнинг рейтинглари билан таққослаганда таҳлил қилди. Таҳлил натижаларига кўра асосий муаммолар аниқланди ва уларнинг Россия логистика хизматлари бозорига таъсири баҳоланди, ушбу муаммоларни ҳал қилишнинг мумкин бўлган йўналишлари Россия Федерациясининг 2030 йилгача бўлган даврдаги транспорт стратегиясининг асосий қоидаларига мувофиқ таклиф қилинди [6].

Рус олимлар Е.В. Корчагина ва С.Е. Барыкин мақоласида мамлакатларда логистика ривожланиш даражасининг қиёсий таҳлили келтирилган. Дунё томонидан ҳисобланган логистика самарадорлиги индекси (LPI) асосида BRICS ва Евро-осиё иқтисодий ҳамжамиятга (ЕОИХ) Россияда 2016-2018 йилларда LPI индексининг динамикаси таҳлил қилинган, мамлакатда логистика ривожланишининг асосий муаммолари ва истиқболлари тўғрисида хулосалар чиқарилган. Логистика ривожланишини жадаллаштириш воситаси сифатида рақамли мантиқий платформани яратиш таклиф этилади [7].

Маҳаллий олимлар Р. Саматов ва бошқаларнинг тадқиқотида Ўзбекистонда логистика самарадорлигини ошириш ва логистикани ривожлантириш истиқболларини белгилаган. Логистика самарадорлигини ошириш бўйича аниқ чора-тадбирлар аниқланиб, унинг таркибий қисмларини (таркибий қисмларини) ишлаб чиқиш бўйича тавсиялар берилган [8].

Олдинги тадқиқотлардан фарқли ўлароқ, ушбу мақолада хорижий адабиётларнинг таҳлилий шарҳи асосида индексни ҳисоблаш методологияси таҳлил қилинган. Ушбу тадқиқот муаллифи нафақат Ўзбекистонни бошқа давлатлар, хусусан,

МДХ мамлакатлари билан логистиканинг самарадорлиги индекси (LPI) қиёсий таҳлил қилган, балки унинг ҳар бир кўрсаткич (субиндекс) бўйича рейтингини ўрганилган, шунингдек, ҳар бир субиндекс бўйича мамлакат рейтингини яхшилаш бўйича амалий тавсиялар берган.

Тадқиқот методологияси

Тадқиқот методологияси халқаро рейтингларни таҳлил қилиш, шунингдек, Ўзбекистонда логистикани самарали ривожланишини кўриб чиқиш ва таҳлил қилиш ҳамда стратегиялар ва стратегик режалаштириш муаммоларни жаҳон мактаблари ёрдамида ўрганиш ва умумлаштирувига тизимли ёндашувларга асосланган.

Тадқиқотнинг методологик асоси назарий ва амалий маълумотларни, қонунчилик ва бошқа ҳуқуқий ҳужжатларни, адабий манбалар ва нашрларни ўрганиш натижасида шакллантирилди. Тадқиқотда назария ва амалиёт ўртасидаги боғлиқликларга асосланиб, шу билан биргаликда таҳлил, таққослаш, аналогия ва синтез, статистик таҳлил каби усуллардан фойдаланилган.

Таҳлил ва натижалар

Етакчи идоралар ва халқаро ташкилотлар томонидан мунтазам равишда чоп етилган халқаро рейтинглар нафақат мамлакатларни турли соҳаларда таққослаш ва таҳлил қилиш имконини беради, балки мамлакатларнинг заиф томонлари ва такомиллаштириш йўналишларини ҳам кўрсатади.

«Глобал рақобатбардошлик рейтинги» (GCI, Умумжаҳон форум, Женева), «Умумжаҳон рақобатбардошлик рейтинги» (ORWC, Менеджментни ривожлантириш Халқаро институти, Лозанна), «Глобал савдо имконияти» (ETI, Умумжаҳон форум, Женева), «Бизнесни юритиш» (EDBR, Умумжаҳон банки, Вашингтон) каби баҳолаш бўйича алоҳида таҳлил воситалари бор.

2010 йилда «Transport Intelligence» тадқиқот институти (Буюк Британия) ривожланаётган мамлакатларда логистика бозорини кенгайтириш учун ривожланаётган бозор логистика индексини (Emerging Market Logistics Index) ишлаб чиқди [9]. EMLI индекси логистика бозорининг хорижий инвестициялар учун жозибадорлигини акс эттиради. Умумий индекс кўрсаткичи учта оралиқ кўрсаткич асосида ҳисобланади: (1) бозор ҳажми ва динамикаси; (2) бозордаги мослик; (3) транспорт коммуникацияларини ривожлантириш. Жадал ривожланаётган бозорлар логистика индекси ривожланаётган иқтисодиётга эга бўлган 50та мамлакатда ўтказилган сўров бўйича аниқланган. Тадқиқот натижаларига кўра, қуйидаги ривожланаётган мамлакатлар логистикага сармоя киритиш учун энг жозибадор бўлган: Хитой, Ҳиндистон, Бирлашган Араб Амирликлари, Индонезия, Малайзия ва Саудия Арабистони. Улар ушбу рейтингда 2018 йилдан бери ўз позицияларини ўзгартирмаган. МДХ давлатлари орасида фақат Россия (13-ўрин), Қозоғистон (21-ўрин) ва Украина (27-ўрин) EMLI рейтингда ўз ифодасини топган [10].

Логистикани ривожлантириш учун бутун дунё бўйича 160 мамлакатлар анкеталарини Умумжаҳон банки томонидан чоп етилган рейтингларини яқиндан кўриб чиқамиз. Логистиканинг самарадорлиги индекси (LPI) - мамлакатларнинг тижорат логистикаси фаолиятида юзага келадиган муаммолар ва имкониятларни аниқлашга ва уларнинг фаолиятини яхшилаш учун нима қилишлари мумкин бўлган интерактив таққослаш воситасидир.

LPI butun dunё bўйлаб global ekspeditor va ekspress-tashuvchi bўlmiш maҳalliy operatorlarнинг sўrovga javoban taқdim etgan hisobotlariga asoslangan. Ushbu logistika bўйicha ҳisobotlar savdo-sotiq va global logistika muҳitining tajribasiga эга bўlgan boшqa mamlatlarнинг sifatli baҳolari bilan faoliyat kўrsatadigan mamlatlarнинг chuқur bilimlarini birлаштиради. Operatorlarнинг fikr-muloҳazalari logistika zanjirining asosiy komponentlarini aynan logistik jaraён ўтаётган мамлакатда амалга ошириш bўйicha керакли bўlgan muҳim miқdorий maълумотлар bilan tўldирилади [11].

Taъkidlash joizki, mazkur рейтинг Ўзбекистон Respublikasi Hukumati tomonidan 23 "mamlatda амалга оширилаётган isloхотларнинг ёрқин kўриниши va barometriga aylаниши mumkin bўlgan ustuvor рейтинг va indekslardan biri" sifatida tanlab olinди [12].

Logistikaning samaradorligi indeksining asosiy tarkibiy qismlari boжhona, infratuзилma, xalқaro yuklarni tartibga солиш қулайлиги, sifat va logistika vaколати, taъminot zanjiri bўйлаб tovarlar ҳarakatini кузатиш va ularni ўz vaқtida etказиб беришнинг samaradorligini baҳолашdir. Umumжаҳон банки 2007 йилдан буюн ҳар икки йилда энг яхши savdo logistikasiga эга мамлакатларни аниқлайди.

Logistikani rivoжlantiriш samaradorligi LPI-2023 darajasiga kўra, ratingning birinchi ўntaligiga Singapur, Finlandiya, Daniya, Germaniya, Gollandiya, Shvetsiya, Avstriya, Belgiya, UAR, Yaponiya logistika majmualari kiradi (1-jadval).

1-жадвал

2007-2023 йиллар давомида логистика кўрсаткичлари индекси бўйича етакчи мамлакатлар¹

Мамлакат	LPI рейтингда мамлакатнинг ўрни						
	2007	2010	2012	2014	2016	2018	2023
Сингапур	4,19 (1)	4,09 (2)	4,13 (1)	4,00 (5)	4,14 (5)	4,00 (7)	4,3 (1)
Финляндия	-	-	4,05 (3)	-	-	3,97 (10)	4,2 (2)
Дания	-	-	4,02 (6)	-	-	3,99 (8)	4,1 (3)
Германия	4,10 (3)	4,11 (1)	4,03 (4)	4,12 (1)	4,23 (1)	4,20 (1)	4,1 (3)
Нидерландия	4,18 (2)	4,07 (4)	4,02 (5)	4,05 (2)	4,19 (4)	4,02 (6)	4,1 (3)
Швейцария	4,08 (4)	4,08 (3)	-	3,96 (6)	4,20 (3)	4,05 (2)	4,1 (3)
Австрия	4,06 (5)	-	-	-	4,10 (7)	4,03 (4)	4,0 (7)
Белгия	-	3,94 (9)	3,98 (7)	4,04 (3)	4,11 (6)	4,04 (3)	4,0 (7)
Гонконг (ХХР)	4,00 (8)	-	4,12 (2)	-	4,07 (9)	-	4,0 (7)
Япония	4,02 (6)	3,96 (7)	3,93 (8)	3,91 (10)	-	4,03 (5)	3,9 (13)

МДХ мамлакатлари орасида Қозоғистон 2023 йилда ўz mavқeини кескин яхшилаган етакчи ўринни эгаллайди. Россия 2023 йилда ўz рейтингини 99-ўридан 88-ўринга оширди (2-жадвал). Арманистон, Беларусия, Ўзбекистон va Молдова 2023 йилда рейтингда кўтарилди, ammo Қирғизистон, аксинча, ўz позициясини ёмонлаштирди. Ўзбекистоннинг барча 6 суб-индекслари учун рейтингнинг butun vaқти давомида nisbatan yuқori kўrsatkichlari кузатилмоқда (3-жадвал). Biroқ, 2018-2023 йилларда "Savdo va transport infratuзилmasi sifati" kичик indeksiga kўra, LPI indikatorida ёмонлашув mavjud.

3-жадвалдан кўриниб турибдики, рейтингдаги тафовут жуда катта: 2010-йилдаги 68-ўриндан 2014-йилдаги 129-ўрингача. Нисбатан юқори кўрсаткичлар рейтингнинг бутун вақт давомида "Юк етказиб бериш муддатларига риоя қилиш" субиндекси бўйича кузатилди. "Товарлар ўтишини кузатиш" учун ҳам яхши кўрсаткичлар мавжуд. Бироқ, қолган субиндекслар учун биз ҳаракат қилишимиз керак. "Божхона расмийлаштируви жараёнининг самарадорлиги" кўрсаткичи айниқса паст – 2,10 бўлиб, бу ўтган даврга нисбатан 0,22 балл пастдир. 2023 йил кўрсаткичларига кўра "Юкларнинг ҳаракатини кузатиш" суб-индекси бўйича нисбатдан юқори коэффициент кузатилмоқда (2,8).

Логистиканинг самарадорлиги индекси рейтингини шакллантириш учун сўровноманинг қизиқарли хусусияти шундаки, рақамли жавоблар ушбу қийматларнинг логарифми сифатида кодланади ва оралиқни танлаш билан боғлиқ жавоблар (масалан, 50-100) ўртача (яъни ln75) логарифми сифатида кодланади. Бу ҳисоблаш усули катта сонларни қайта ишлашда қўшимча хатоликларнинг олдини олиш имконини беради [13].

2-жадвал

МДҲ давлатларининг 2007 – 2023 йилларда LPI индекси бўйича ўрни²

Мамлакатлар	2007		2010		2012		2014		2016		2018		2023	
	LPI индекси	ўрни	LPI индекси	ўрни	LPI индекси	ўрни	LPI индекси	ўрни	LPI индекси	ўрни	LPI индекси	ўрни	LPI индекси	ўрни
Қозоғистон	2,12	133	2,83	62	2,69	86	2,78	88	2,75	77	2,81	71	2,77	79
Россия	2,37	99	2,61	94	2,58	95	2,69	90	2,57	99	2,76	75	2,66	88
Армения	2,14	131	2,52	111	2,56	100	2,67	92	2,21	141	2,61	92	2,55	97
Ўзбекистон	2,16	129	2,79	68	2,46	117	2,39	129	2,44	118	2,58	99	2,66	88
Белорус	2,53	74	-	-	2,61	91	2,64	99	2,44	120	2,57	103	2,77	79
Қирғизистон	2,35	103	2,62	91	2,35	130	2,21	149	2,16	146	2,55	108	2,33	123
Молдова	2,31	106	2,57	104	2,33	132	2,65	94	2,61	93	2,46	116	2,55	97
Туркменистон	-	-	2,49	114	-	-	2,30	140	2,21	140	2,41	126	-	-

Интеграл LPI индексини шакллантириш методологияси таҳлил қилинган, ҳисоб-китобда мамлакат логистикасининг ҳолатини белгиловчи асосий омиллар ҳисобга олинади ва умуман, ишлаб чиқилган ёндашув конструктив аниқ ҳисоблайди деган ҳулосага келиш мумкин. Бироқ индексни ҳисоблашда мамлакат ҳудуди, йўлларнинг узунлиги, аҳоли сони, денгизга чиқиш ва бошқа бир қатор муҳим омиллар ҳисобга олинмайди [14].

Ўзбекистон Республикасини 2007 – 2023 йилларда LPI индекси бўйича рейтинг³

Кўрсаткичлар	2007	2010	2012	2014	2016	2018	2023
Рейтингда ўрни	129	68	117	129	118	99	88
LPIнинг миқдори	2,16	2,79	2,46	2,39	2,4	2,58	2,6
Божхона жараёнининг расмиятлаштирувининг самарадорлиги	1,94	2,20	2,25	1,80	2,32	2,10	2,6
Савдо ва транспорт инфраструктурасининг сифати	2,00	2,54	2,25	2,01	2,45	2,57	2,4
Халқаро савдога товарларни жўнатишни соддалиги	2,07	2,79	2,38	2,23	2,36	2,42	2,6
Логистик хизматларни сифати ва касбий маҳоратлиги	2,15	2,5	2,39	2,37	2,39	2,59	2,6
Юкларнинг ҳаракатини кузатиш	2,08	2,96	2,53	2,87	2,05	2,71	2,8
Юкларни етказиб бериш муҳлатига амал қилиш	2,73	3,72	2,96	3,08	2,83	3,09	-

Умумжаҳон банки методологиясига кўра 2007-2012 йилларга мўлжалланган LPI индексининг таҳлили бошқа тадқиқотчилар орасида тадқиқот натижаларининг ишончилигига муайян шубҳа туғдиради [15, 16]. Зеро, логистиканинг самарадорлигини баҳолашнинг таклиф этилаётган методологияси илмий томондан тўла асосланмаган. Тадқиқот асосан халқаро (трансмиллий) логистика компаниялари тадқиқотлари натижаларига таянган бўлиб, логистика хизматлари истеъмолчиларини тадқиқ қилиш ўтказилмайди. Шу билан айрим мамлакатлар рейтингини бир неча ўнлаб позицияларга кўтарилади ёки камаяди.

Умумжаҳон банки тадқиқотчилари ҳам логистика фаолиятини баҳолаш методологиясини ишлаб чиққанликларини фақат илмий асосланмаганлигини эътироф этадилар. Уларнинг ҳисоботларида LPI асосидаги баҳолаш мамлакатларнинг савдо операциялари билан қандай боғлиқлиги ҳақида хусусий бизнес нуқтаи назаридан амалга оширилганлигини таъкидлашади, шунинг учун у алоҳида мамлакат даражасида юз берадиган ўзгаришларни етарлича акс эттирмайди. Мутахассисларнинг фикрича, LPI индекси логистиканинг прогрессив ва кам тараққий этган мамлакатларни аниқлаш имконини беради, аммо юқори рейтингдаги мамлакат бўйлаб бир хил юқори ишлаш кўрсаткичларини аниқламайди. Умуман олганда, тадқиқот муаллифлари логистиканинг кўп ўлчовли эканлигини тан оладилар, шунинг учун ҳам унинг турли мамлакатлардаги самарадорлигини аниқлаш ва таҳлил қилиш анчагина мураккаб муаммодир [17].

Тадқиқот натижаларининг муҳокамаси

Тармоқнинг ривожланишига тўсқинлик қилувчи қуйидаги камчиликлар ва муаммолар мавжуд:

- транспорт ва логистика инфратузилмасини ривожлантиришда инвестицияларнинг етишмаслиги;
- транспорт ва омбор инфратузилмаси ривожланишининг паст даражаси;
- 3 PL ва 4 PL хизматлар бозорининг нотўлиқлиги;

- малакали логистиклар сонининг камлиги;
- божхона ва бошқа чегара назоратларининг номукамаллиги;
- транспорт ва логистика соҳасини ҳуқуқий тартибга солишнинг заиф даражаси;
- логистикани ривожлантириш кўрсаткичларининг миллий даражада статистик ҳисобга олинмаслиги;
- миллий логистика тизимларининг Евросиё ва Транс-Осиё ҳудудларига заиф интеграциялашуви;
- логистика инфратузилмасини ривожлантиришда инвестиция лойиҳалари учун юқори кредит ставкалари.
- бюрократик тўсиқлар.

Евросиё иқтисодий Иттифоқи (ЕС) доирасида божхона расмийлаштируви жараёнининг самарадорлиги ва халқаро транспортни ташкил этиш қулайлиги нуқтаи назаридан улкан салоҳият ётади ва улардан тўлароқ фойдаланиш муҳим аҳамият касб этади. ЕАЭСга аъзо давлатлар икки йирик жаҳон марказлари ўртасида жойлашган: Европа Иттифоқи 17 триллион АҚШ долларига тенг кумулятив ЯИМ ва Жануби-Шарқий Осиё давлатлари бўйича деярли 13 триллион АҚШ долларига тенг кумулятив ЯИМ билан бирлашган. Шу муносабат билан интеграцион бирлашманинг ривожланиш йўналиши мавжуд транспорт салоҳиятидан самарали фойдаланиш, товар ва хизматлар ҳаракатини уйғунлаштириш ва соддалаштириш, умумий транспорт бозорини яратиш ва юк-товарлар йўл транспортини эркинлаштиришда кўрилади. Бунга ташқи савдони ривожлантириш учун тўсиқларни олиб ташлаш, ЕАЭСнинг самарали иқтисодий хавфсизлигини таъминлаш, ташқи иқтисодий фаолиятни тартибга солиш жараёнларида шаффофликни яратиш ва божхона органлари фаолиятини оптималлаштириш киради [2].

Иқтисодий сабабларга кўра, яқин келажакда Ўзбекистоннинг Евроосиё иқтисодий ҳамжамиятга (ЕОИХ) кириши Жаҳон Савдо Ташкилотига киришдан афзалроқдир, чунки ЖСТдаги рақобат, ЕОИХга қараганда кескинроқ ва қаттиқроқ. Шундай қилиб, Ўзбекистонни ЕОИХга қўшилиш имкониятини мамлакатнинг ЖСТга аъзо бўлишга тайёргарликнинг бир қисми сифатида кўриб чиқиш керак [18].

Хулоса ва таклифлар

Ўзбекистон LPI-индексини ошириш ва уни жаҳон транспорт-логистика тизимининг тўлиқ аъзоси сифатида киритиш учун муаллиф ҳар бир субиндекс учун қўйидаги тавсияларни таклиф этади:

1. *"Божхона расмийлаштируви жараёнининг самарадорлиги" суб-индексига мувофиқ*:

- Ўзбекистоннинг Божхона Иттифоқига кириши;
- божхона ставкаларининг нолгача пасайтирилиши;
- божхона тартибларини соддалаштириш.

2. *"Савдо ва транспорт инфратузилмаси сифати" субиндексига мувофиқ*»:

- логистика соҳасини тартибга солишни такомиллаштириш;
- логистика соҳасининг инвестицион жозибадорлигини ошириш;
- янги қисқа йўналишдан ўтадиган темир йўл йўналишларини қуриш.

3. *"Товарларни халқаро йўналишларда ташишни қулайлиги" субиндекс бўйича*:

- Ўзбекистоннинг ЕОИХ га қўшилиши;

- "МДХ қатнашчилари-давлатлар ҳудудларида юк автомобилларини тортиш бўйича халқаро сертификатни жорий этиш тўғрисида"ги (Чўлпон-ОТА, 2004) битимини ва "МДХ давлатлари-иштирокчилари йўлини давлатлараро ташиш билан шуғулланувчи транспорт воситаларининг вазни ва габарит ўлчамлари тўғрисида" ги битимни ратификация қилиш (Минск, 1999).

4. *"Логистика хизматлари ва ваколатлари сифати» субиндекси бўйича:*

- 3PL хизматлар бозорини жадал шакллантириш ва 4PL-5PL концепсиясига ўтиш (логистика соҳасида тизим интеграторини яратиш);

- логистика соҳаси учун мутахассисларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини тизимли узлуксиз ўқитиш даражасини ташкил этиш;

- логистика кўрсаткичлари бўйича ишончли статистик ҳисобот тизимини яратиш;

5. *"Юкларни кузатиш" субиндексига" бўйича:*

- Транспорт воситаларининг GPS навигация тизимини, шунингдек, радио частотасини аниқлаш технологиясини жорий этиш ва такомиллаштириш;

6. *"Юк етказиб бериш муддатларига риоя қилиш" субиндекси" бўйича:*

- юкни етказиб бериш муддатларига аниқроқ риоя қилиш учун SAB дастурларидан фойдаланиш;

- таъминот занжирини бошқаришни рақамлаштириш.

Ўзбекистоннинг транзит салоҳиятидан фойдаланиш нафақат транспорт тизимини ривожлантириш устувор бўлиши, балки иқтисодий ўсишнинг мустақил йўналиши ҳам логистикадан олинган даромадларнинг ўсишига ёрдам бериши керак. Мамлакат транзит салоҳиятини амалга ошириш даражасини ошириш учун қўйидагилар зарур: *мамлакат учун фойдали бўлган халқаро иттифоқларни шакллантириш; Ўзбекистон Республикаси субъектларининг транзит ҳолатидан фойда олиш имконини берувчи иқтисодий ва ҳуқуқий механизмларни ишлаб чиқиш; халқаро транзит йўлакларининг (МТК)нинг устувор ривожланишини ҳисобга олган ҳолда транспорт инфратузилмасини модернизация қилиш дастурларини амалга ошириш; асосий халқаро транспорт йўлакларини тўлдирувчи транзит йўлакларини яратиш ва ривожлантириш ва бошқа тадбирлар.*

Логистика хизматларининг сифати логистикани бошқариш билан юқори касбий даражада шуғулланаоладиган малакали мутахассисларни тайёрлаш сифатига бевосита боғлиқ. Тошкент давлат транспорт университети (ТГТУ) ва Тошкент Давлат Иқтисодиёт университети логистика соҳасида олий маълумотли ва тегишли малакага эга бўлган мутахассисларни тайёрлайди.

Транспорт-логистика тизимини илмий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш, кенг транспорт ва логистика мутахассислари учун узлуксиз таълим бериш мақсадида ТГТУ негизда **Транспорт логистикаси илмий марказини** ташкил этиш таклиф этилмоқда.

Шундай қилиб, транспорт-логистика тизимини интеграциялашган ҳолда ривожлантириш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш нафақат миллий иқтисодий кўрсаткичларни яхшилаш, балки халқаро рейтингларни кўтариш ҳамда Республика логистика салоҳиятининг рақобатбардошлик даражасини ошириш имконини беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ш.Мирзиёев. Бирлашган Миллатлар ташкилоти бош Ассамблеясининг 75-сессиясида нутқи. 2020-йил 23-сентябр куни.

2. Е.В. Скворода. Повышение индекса эффективности логистической системы Республики Беларусь. Вестник науки и образования Северо - Запада России 2016, Т . 2, № 2. С. 1-6.
3. Jie Liu, Chunhui Yuan, Muhammad Hafeez, Qiuyan Yuan, The relationship between environment and logistics performance: Evidence from Asian countries, Journal of Cleaner Production, Volume 204, 2018, Pages 282-291, ISSN 0959-6526, <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.08.310>.
4. Aysu Göçer, Özgür Özpeynirci, Meltem Semiz, Logistics performance index-driven policy development: An application to Turkey, Transport Policy, Volume 124, 2022, Pages 20-32, ISSN 0967-070X, <https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2021.03.007>.
5. Bruno S. Sergi, Vittorio D’Aleo, Sylwia Konecka, Katarzyna Szopik-Depczyńska, Izabela Dembińska, Giuseppe Ioppolo, Competitiveness and the Logistics Performance Index: The ANOVA method application for Africa, Asia, and the EU regions, Sustainable Cities and Society, Volume 69, 2021, 102845, ISSN 2210-6707, <https://doi.org/10.1016/j.scs.2021.102845>
6. Андриянова М.В. Индекс эффективности логистики (LPI) как индикатор логистических проблем в регионе (на примере РФ). Инновации и инвестиции. №5. 2018. С.288-292.
7. Е.В. Корчагина, С.Е. Барыкин. Сравнение уровней развития логистики в странах БРИКС и ЕАЭС на основе индекса LPI. Журнал правовых и экономических исследований, 2020, 3: 156–159 DOI 10.26163/GIEF.2020.86.68.024
8. Саматов Р.Г., Ахмедов Д.Т., Юсуфхонов З.Ю. ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЛОГИСТИКИ // Universum: технические науки : электрон. научн. журн. 2022. 2(95). URL: <https://7universum.com/ru/tech/archive/item/13118> (дата обращения: 15.06.2023).
9. Emerging Market Logistics Index 2013 [Electronic resource]. – Access mode – [http://agilitylogistics.com/EN/Documents/Agility_Downloads/2013_Emerging_Markets_Logistics_Index.pdf]. – Date of access: 20.02.2013.
10. <https://logisticsinsights.agility.com/emerging-markets-logistics-index/survey>
11. <https://lpi.worldbank.org/about>
12. Нарзикулов Т.М., Саидхонов С. Объективность оценок в приоритете. Экономическое обозрение. 2020, №2. С.26-33.
13. Connecting to Compete Report 2012: Trade Logistics in the Global economy, The World Bank.
14. Сергеев В.И., Зинина Д.И. Анализ существующих международных подходов для оценки эффективности логистики. Научно-аналитический журнал «Логистика и управление цепями поставок». № 2 (55) апрель 2013г.
15. Курочкин Д.В. Оценка эффективности логистики по методологии всемирного банка и ее корректность. Научно-аналитический журнал «Логистика и управление цепями поставок». № 2 (55) апрель 2013 г.
16. Зорина Т., Трухан Ю. Логистический рейтинг 2018: лидеры и аутсайдеры // Наука и инновации. 2019. №2. С. 51–55. <https://doi.org/10.29235/1818-9857-2019-2-51-55>
17. Connecting to Compete 2012: Trade Logistics in the Global Economy / The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank [Electronic resource].
18. Olimjonov O. O. Evaluation of the Possible Integration of Uzbekistan into the EAEU with Reference to the Country’s Joining the WTO. EJBM, European Journal of Business and Management Research Vol. 5, No. 5, October 2020. P.1-3.